

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА

УДК 336.64

UDC 336.64

О. М. Пахненко, к. е. н.,
О. А. Криклій, к. е. н.,
доцент

O. M. Pakhnenko, Candidate of Economic
Sciences,
O. A. Krykliy, Candidate of Economic
Sciences, Associate Professor

**МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ОЦІНЮВАННЯ РІВНЯ
ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ
МАЛИХ ПІДПРИЄМСТВ**

**METHODOLOGICAL ASPECTS OF
ASSESSING THE LEVEL
OF FINANCIAL SECURITY
OF SMALL ENTERPRISES**

Актуальність теми дослідження. Складні економічні умови, в яких функціонують малі підприємства України, актуалізують необхідність підтримки їх фінансової безпеки.

Постановка проблеми. Управління фінансовою безпекою підприємства повинно ґрунтуватися на результатах оцінки її поточного рівня, що визначає необхідність розробки відповідної методики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням оцінювання рівня фінансової безпеки підприємств присвячені роботи таких науковців як І. Бланк, А. Вергун, К. Горячева, М. Єрмошенко, С. Журавльова, Т. Кузенко, Г. Портнова, Т. Рзаєва, О. Чернега.

Виділення недосліджених частин загальної проблеми. Більшість методичних розробок щодо оцінювання рівня фінансової безпеки підприємств не адаптовані до аналізу фінансової безпеки суб'єктів малого бізнесу.

Постановка завдання. Розробка методики оцінювання рівня фінансової безпеки суб'єктів малого бізнесу.

Виклад основного матеріалу. У статті запропоновано методичний підхід до оцінювання рівня фінансової безпеки малих підприємств, реалізація якого включає п'ять етапів: 1) ідентифікація факторів впливу, формування масиву вхідних даних; 2) визначення еталонних значень показників; 3) нормалізація вхідних даних; 4) оцінка відхилень фактичних значень показників від еталонних, розрахунок складових інтегрального показника; 5) розрахунок інтегрального показника, надання якісної інтерпретації результату.

Висновки. Запропонована методика оцінювання рівня фінансової безпеки дозволяє врахувати характер впливу факторів на рівень фінансової безпеки малих підприємств; застосувати диференційований підхід до визначення еталонних значень індикаторів; надати якісну інтерпретацію результату.

Ключові слова: мале підприємство; малий бізнес; безпека підприємства; фінансова безпека, фінансовий стан; інтегральна оцінка.

DOI: 10.25140/2410-9576-2018-2-2(14)-143-146

Urgency of the research. The complicated economic conditions of the functioning of small enterprises in Ukraine determine the urgency of the problem of maintaining their financial security.

Target setting. Management of financial security of an enterprise should be based on the results of assessing its current level, which determines the need to develop a suitable methodology.

Actual scientific researches and issues analysis. The issues of assessing the level of financial security of enterprises are investigated in the works of such scientists as I. Blank, A. Verhun, K. Horyacheva, M. Yermoshenko, I. Zhuravlyova, T. Kuzenko, H. Portnova, T. Rzaeva, O. Chernega.

Uninvestigated parts of general matters defining. Most of the methods for assessing the level of financial security of enterprises are not adapted to the analysis of financial security of small business entities.

The research objective. To improve the methodology of assessing the level of financial security of small enterprises.

The statement of basic materials. The article proposes a methodical approach to assessing the level of financial security of small enterprises, which includes five steps: 1) identification of factors of influence, collection of input data; 2) determination of reference values of indicators; 3) normalization of input data; 4) estimating the deviations of the actual values of indicators from their reference values, calculation of the components of the integral indicator; 5) calculation of the integral indicator, providing the qualitative interpretation of the results.

Conclusions. The proposed method for assessing the level of financial security takes into account the impact of factors on the level of financial security of small enterprises; applies different approaches to defining the reference values; provides a qualitative interpretation of the results.

Keywords: small enterprise; small business; enterprise security; financial security; financial condition, integral assessment.

Актуальність теми дослідження. Стан малого бізнесу в Україні нині є критичним. Складні умови його функціонування, пов'язані з обмеженим доступом до фінансових ресурсів, неефективною податковою політикою, наразі погіршуються через кризові явища в економіці, обмежений доступ до банківського кредитування, високий рівень інфляційних очікувань,

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА

негативний вплив валютних, політичних та інших ризиків. З огляду на це, питання забезпечення фінансової безпеки для більшості суб'єктів малого підприємництва є надзвичайно актуальним.

Постановка проблеми. Управління фінансовою безпекою підприємства повинно ґрунтуватися на результатах аналізу та оцінки її поточного рівня, що визначає необхідність розробки відповідної методики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню питань оцінки та управління фінансовою безпекою підприємств присвячено багато праць як українських, так і закордонних вчених. Зокрема, теоретичні та методичні аспекти оцінки рівня фінансової безпеки суб'єктів господарювання досліджуються в роботах таких вітчизняних науковців, як: І. Бланк, А. Вергун, К. Горячева, М. Єрмошенко, І. Журавльова, Т. Кузенко, Г. Портнова, Т. Рзаєва, О. Чернега.

Виділення недосліджених частин загальної проблеми. Попри значну кількість публікацій з цієї проблематики, специфіка оцінювання фінансової безпеки малих підприємств недостатньо вивчена.

Постановка завдання. Метою роботи є розробка методичного підходу до визначення інтегрального рівня фінансової безпеки малих підприємств в контексті врахування специфіки їх функціонування.

Виклад основного матеріалу. Для оцінювання рівня фінансової безпеки суб'єктів господарювання науковцями пропонується використовувати різні підходи, які, зважаючи на їх спільні характеристики, можна об'єднати у такі групи [1-4]: підходи на основі оцінки фінансового стану або фінансової стійкості; підходи на основі визначення інтегральних показників; підходи на основі фінансових показників-індикаторів; на основі ресурсно-функціонального підходу. Більшість з цих підходів є універсальними та не враховують специфіку фінансів малих підприємств, зокрема: приріст фінансових ресурсів, в основному, коштом прибутку; ключова роль власного капіталу у фінансуванні господарської діяльності; необхідність контролю за збалансованістю грошових потоків для забезпечення платоспроможності.

Зважаючи на зазначене, для визначення рівня фінансової безпеки малих підприємств запропоновано розраховувати інтегральний показник, сформований на основі індикаторів, що відбивають специфіку їх діяльності, визначення якого включає такі етапи:

- 1) ідентифікація факторів впливу на рівень фінансової безпеки малих підприємств (фінансові індикатори) та формування масиву вхідних даних;
- 2) визначення еталонних значень показників-індикаторів;
- 3) нормалізація вхідних даних з використанням методу логарифмування для нівелювання різниці масштабів значень;
- 4) оцінка відхилень фактичних значень показників від еталонних та розрахунок складових інтегрального показника фінансової безпеки;
- 5) розрахунок інтегрального показника фінансової безпеки малого підприємства, надання якісної інтерпретації отриманого результату.

Фактори впливу на рівень фінансової безпеки малих підприємств повинні включати базові індикатори майнового стану, фінансової стійкості, платоспроможності, рентабельності та ділової активності, а саме: чистий дохід від реалізації продукції (x_1); залишкова вартість основних засобів (x_2); власний капітал (x_3); чистий фінансовий результат (x_4); дебіторська заборгованість (x_5); фінансовий цикл (x_6); собівартість реалізованої продукції (x_7).

Залежно від характеру впливу на рівень фінансової безпеки показники поділяються на стимулятори (x_1, x_2, x_3, x_4), дестимулятори (x_7) та фактори змішаного впливу (x_5, x_6). Зростання значень показників-стимуляторів позитивно впливає на фінансовий стан підприємства та підвищує рівень фінансової безпеки. Вплив показників-дестимуляторів є зворотним: їх збільшення призводить до зниження рівня фінансової безпеки. Так, зростання витрат підприємства, виражених у собівартості реалізованої продукції, сигналізує про зниження ефективності його операційної діяльності. При цьому негативним є тренд випередження темпів приросту собівартості темпів приросту чистого доходу.

Фактори змішаного впливу можуть по-різному впливати на рівень фінансової безпеки. Так, для малого підприємства, що має дефіцит оборотних коштів, важливим є вирівнювання термінів

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА

погашення дебіторської та кредиторської заборгованості. Відхилення показника фінансового циклу від 0, як в сторону збільшення, так і в сторону зменшення, може негативно позначитися на рівні фінансової безпеки. Показник обсягу дебіторської заборгованості також по-різному може впливати на рівень фінансової безпеки: незначний її розмір свідчить про стабільність клієнтської бази та попит на продукцію підприємства, а надмірна частка в оборотних активах – про відволікання коштів з обігу.

Враховуючи характер впливу факторів-індикаторів на рівень фінансової безпеки формуються їх еталонні значення (Табл. 1).

Таблиця 1

Еталонні значення індикаторів фінансової безпеки

Показники-індикатори	Порядок розрахунку еталонного значення
Фактори-стимулятори (x_1-x_4)	Еталонним є максимальне значення показника за досліджуваний період: $x_i^{etal} = \max x_{it}$
Дебіторська заборгованість (x_5)	Розраховується для кожного періоду t за формулою визначення оптимального обсягу дебіторської заборгованості: $x_{5t}^{etal} = \frac{T_{opt}}{360} \times x_{1t}; T_{opt} = \frac{360}{x_{1t}} \times x_{5t} - \frac{360}{x_{1t}} \times \Delta Cash$
Фінансовий цикл (x_6)	Еталонним є значення показника, максимально наближене до 0: $x_6^{etal} = \min x_{6t} $
Собівартість реалізованої продукції (x_7)	Визначається як добуток мінімальної частки собівартості в обсязі чистого доходу та фактичного обсягу чистого доходу у періоді t . $x_7^{etal} = \min \left(\frac{x_{7t}}{x_{1t}} \right) \times x_{1t}$

Примітка. В таблиці використані такі умовні позначення: x_i^{etal} – еталонне значення i -го показника-індикатора; x_{it} – розрахункове значення i -го показника-індикатора в часовому періоді t ; $\Delta Cash$ – необхідний приріст грошових коштів.

Наступний етап передбачає перехід від абсолютних до нормалізованих значень вхідних та еталонних показників за допомогою логарифмічного методу задля приведення їх значень до діапазону $[0; 1]$. Оскільки обраний метод нормалізації не може застосовуватися до від'ємних чисел, попереднім етапом нормалізації є перехід до додатних значень показників, що для індикатора x_6 передбачає перехід до значень по модулю, а для інших індикаторів – збільшення значень в усіх періодах на суму мінімального від'ємного значення цього індикатора та 1,1.

Отримані нормалізовані значення індикаторів є основою для розрахунку складових інтегрального показника фінансової безпеки. Порядок розрахунку значень складових інтегрального показника (z_{it}) за кожним індикатором (x_{it}) залежить від характеру їх впливу та визначається за формулою (1):

$$z_{it} = \begin{cases} \frac{x_{it}}{x_i^{etal}}, & \text{якщо } x_{it} \leq x_i^{etal} \\ \frac{x_i^{etal}}{x_{it}}, & \text{якщо } x_{it} > x_i^{etal} \end{cases} \quad (1)$$

Для формування інтегрального показника при визначенні рівня фінансової безпеки малого підприємства можна застосовувати метод сум, метод рівня розвитку, метод оцінки за середньою геометричною [5, с. 52]. У запропонованій нами методиці вважаємо за доцільне використовувати метод оцінки за середньою геометричною, оскільки вплив факторів, включених до методики, вважаємо рівнозначним, зважаючи на це, необхідності використання вагових коефіцієнтів для індикаторів нема.

Розраховане значення рівня фінансової безпеки малого підприємства є числом з проміжку $[0, 1]$. При цьому, чим вище значення інтегрального показника, тим вищий рівень його фінансової безпеки. Якісну інтерпретацію результатів пропонується проводити з використанням шкали рівнів фінансової безпеки, а саме: при значенні інтегрального показника від 0 до 0,2 – кризовий

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА

рівень; від 0,21 до 0,4 – критичний рівень; від 0,41 до 0,6 – нестійкий рівень; від 0,61 до 0,8 – нормальний рівень; від 0,81 до 1 – високий рівень фінансової безпеки.

Висновок. Запропонований підхід до оцінювання рівня фінансової безпеки малих підприємств ураховує специфіку їх фінансів (приріст фінансових ресурсів, в основному, коштом прибутку; ключова роль власного капіталу у фінансуванні господарської діяльності; необхідність контролю за збалансованістю грошових потоків для забезпечення платоспроможності). Його перевагами є врахування характеру впливу факторів на рівень фінансової безпеки; диференційований підхід до визначення еталонних значень показників-індикаторів; формування інтегрального показника та можливість якісної інтерпретації результатів.

Література

1. Brigham, E. F. *Financial Management – Theory & Practice* / E. F. Brigham, M.C. Ehrhardt. – 14th ed. – Mason, Ohio : South-Western, 2013. – 1200 p.

2. Вергун, А. М. Сучасні підходи до оцінки рівня фінансової безпеки підприємства / А. М. Вергун, К. В. Стріжко. // *Ефективна економіка*. – 2015. – № 6. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2015_6_21.

3. Рзаєва, Т. Г. Підходи та показники оцінки фінансової безпеки підприємства за умов конкурентного середовища / Т. Г. Рзаєва, Г. А. Бондар // *Вісник ХНУ. Економічні науки*. – 2015. – № 2 (2). – С. 246-251.

4. Zhuravlyova, I. V. Management of enterprise financial security and its intellectual component based on creating multiagent decision support system / I. V. Zhuravlyova, S. V. Lelyuk // *Actual Problems of Economics*. – 2014. – № 157. – С. 163-170.

5. Управління фінансовою безпекою економічних суб'єктів: навчальний посібник / Державний вищий навчальний заклад "Українська академія банківської справи Національного банку України"; за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. С. М. Фролова. – Суми : ДВНЗ "УАБС НБУ", 2015. – 332 с.

References

1. Brigham, E. F., & Ehrhardt, M. C. (2013). *Financial Management – Theory & Practice* (14th ed.) Mason, Ohio : South-Western [in English].

2. Verhun, A. M., & Strizhko, K. V. (2015). Suchasni pidkhody do otsinky rivnya finansovoyi bezpeky pidpryyemstva [Modern approaches to assess the level of the company financial security]. *Efektivna ekonomika – Effective economy*, 6. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2015_6_21 [in Ukrainian].

3. Rzaieva, T. H., & Bondar, H. A. (2015). Pidkhody ta pokaznyky otsinky finansovoyi bezpeky pidpryyemstva za umov konkurentnoho seredovyshcha [Approaches and indicators of financial security of an enterprise in competitive environment]. *Visnyk KHNU. Ekonomichni nauky – Bulletin of the KhNU. Economic sciences*, 2, 246-251 [in Ukrainian].

4. Zhuravlyova, I. V. & Lelyuk, S. V. (2014). Management of enterprise financial security and its intellectual component based on creating multiagent decision support system. *Actual Problems of Economics*, 157, 163-170.

5. Frolov, S. M. (Eds.). (2015). *Upravlinnya finansovoyu bezpekoyu ekonomichnykh subyektiv [Management of financial security of economic entities]*. Sumy: DVNZ "UABS NBU" [in Ukrainian].

Надійшла 01.03.2018

Бібліографічний опис для цитування :

Пахненко, О. М. Методичні аспекти оцінювання рівня фінансової безпеки малих підприємств / О. М. Пахненко, О. А. Криклій // *Науковий вісник Полісся*. – 2018. – № 2 (14). Ч. 2. – С. 143-146.

Пахненко Олена Михайлівна	кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Сумський державний університет; https://orcid.org/0000-0002-4703-4078 ; Researcher ID: P-3394-2014; E-mail: o.pakhnenko@uabs.sumdu.edu.ua;
Pakhnenko Olena Mykhaylivna	Candidate of Economic Sciences, Associate Professor at the Department of Finance, Banking and Insurance, Sumy State University;
Криклій Олена Анатоліївна	кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Сумський державний університет; https://orcid.org/0000-0002-4825-3950 ; Researcher ID: P-1528-2014; E-mail: Krikleyhelen@gmail.com;
Krykliy Olena Anatolievna	Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Associate Professor at the Department of Finance, Banking and Insurance Sumy State University